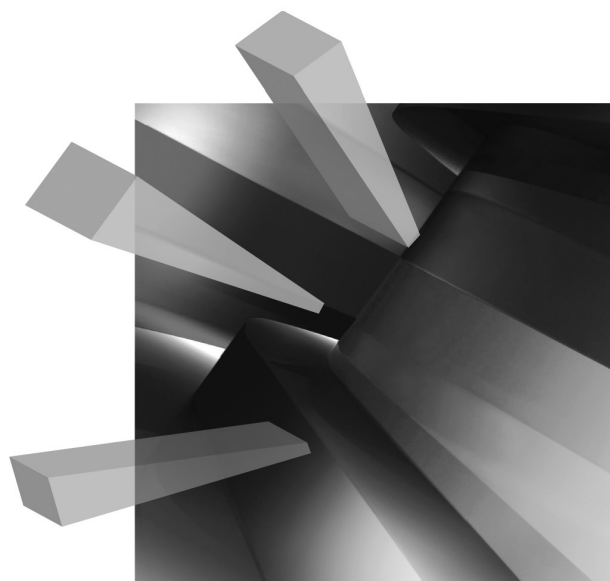

NAUKI O ZARZĄDZANIU MANAGEMENT SCIENCES

3(16)•2013

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Dorota Pitulec
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 2080-6000

Wersja pierwotna: publikacja drukowana
Druk: Drukarnia TOTEM
Nakład: 200 egz.

Spis treści

Wstęp	7
Ivan Blagun, Lesya Dmytryshyn: Statistical models for income distribution in the socio-economic systems	9
Michał Ginter: Klasy jako lokalna polityka stymulowania przedsiębiorczości na przykładzie województwa lubelskiego.....	21
Tomasz Ingram: Pomiar kultury organizacyjnej jako determinanty programów zarządzania talentami.....	36
Agata Krycia-Chomińska: Wpływ elementów nazwy marki na jej postrzeganie przez nabywców – badanie eksploracyjne	48
Anna Marciszewska: Zarządzanie zespołem projektowym w organizacjach <i>non-profit</i>	63
Joanna Mróz: Coaching i mentoring wobec współczesnych wyzwań w rozwoju pracowników.....	75
Igor Postuła: Problem określenia właściciela ekonomicznego majątku i akcji spółek Skarbu Państwa	91
Witold Szumowski: Czynniki warunkujące realizację funkcji personalnej....	109
Katarzyna Szydłowska: Europejskie i polskie hotelarstwo w dobie kryzysu europejskiego	119
Stanisław Urban, Mariola Michałowska: Determinanty wyboru konsumentów dotyczące miejsca zakupu. Raport z badań	133
Dorota Molek-Winiarska: Znaczenie postaw pracowników w procesie wdrażania programów redukcji stresu zawodowego.....	154

Summaries

Ivan Blagun, Lesya Dmytryshyn: Modele statystyczne dystrybucji dochodów w systemach społeczno-gospodarczych	20
Michał Ginter: Clusters as local policy of stimulating enterprise based on lubelskie voivodeship	35
Tomasz Ingram: Measuring organizational culture as talent management program contingencies.....	47
Agata Krycia-Chomińska: The influence of brand name components on purchaser's brand perception – exploratory study.....	62
Anna Marciszewska: Project team management in non-profit organisations.	74
Joanna Mróz: Coaching and mentoring as a response to new challenges in the employees development	90

Igor Postuła: The specification of economic owner of the state owned companies' property and shares.....	108
Witold Szumowski: Factors conditioning HR function	118
Katarzyna Szydłowska: European and Polish hospitality in the times of economic crisis.....	132
Stanisław Urban, Mariola Michałowska: Consumers' choice determinants regarding the place of purchase. Research report	153
Dorota Molek-Winiarska: Significance of employees' attitudes towards the implementation of stress management interventions.....	165

Michał Ginter

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

KLASTRY JAKO LOKALNA POLITYKA STYMULOWANIA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Streszczenie: Klustry należy traktować nie tyle jako sposób rozwoju pojedynczych przedsiębiorstw, ile raczej jako mechanizm aktywizacji całych regionów. Pozwalają one stworzyć sieci współpracy i powiązania gospodarcze, których siła oddziaływania wykracza daleko poza lokalne ramy. Dzięki sieci powiązań z różnymi dostawcami, producentami i instytucjami akademickimi małe i średnie przedsiębiorstwa działające w ramach klastra są w stanie osiągnąć więcej niż prowadząc działalność indywidualnie. Przedsiębiorstwa, dzięki wspólnej polityce zaopatrzenia i promocji, mają większą siłę przetargową wobec dostawców i odbiorców. Celem artykułu jest diagnoza sytuacji ekonomiczno-gospodarczej województwa lubelskiego i wskazanie, że jednym ze sposobów na poprawę tej sytuacji jest wspieranie przez samorządy terytorialne inicjatyw klastrowych.

Słowa kluczowe: innowacja, przedsiębiorczość, konkurencyjność, klastr, rozwój społeczno-gospodarczy.

1. Wstęp

W Polsce rozpoczął się i trwa proces powstawania klastrów i mimo że nie wszystkie przedsiębiorstwa są przekonane co do efektywności takiej działalności, powoli wzrasta liczba inicjatyw klastrowych.

Klustry należy traktować nie tyle jako sposób rozwoju pojedynczych przedsiębiorstw, ile raczej jako mechanizm aktywizacji całych regionów. Pozwalają one stworzyć sieci współpracy i powiązania gospodarcze, których siła oddziaływania wykracza daleko poza lokalne ramy. Klustry, wpływając na poprawę jakości otoczenia biznesowego oraz stymulując wzrost innowacyjności, produktywności i przedsiębiorczości w regionie, mogą się przyczynić do wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej regionu zarówno dla kapitału krajowego, jak i zagranicznego. Inwestycje napływające do klastrów są zwykle bodźcem do rozwoju obszarów, na terenie których zlokalizowane są struktury gronowe [Bojar, Bojar, Żminda 2008, s. 55].

Celem artykułu jest analiza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubelskiego oraz przedstawienie na przykładzie Lubelszczyzny korzyści, jakie przedsię-

biorstwa i regiony mogą osiągnąć dzięki współpracy w ramach struktur klastrowych. Wynikiem tego działania będzie poprawa konkurencyjności firm oraz zwiększenie dynamiki rozwoju gospodarczego. Wzrost znaczenia klastrów dla rozwoju gospodarczego, jako jednego z narzędzi podnoszenia konkurencyjności przedsiębiorstw i regionów, powoduje potrzebę dostosowania lokalnej polityki do promocji tych struktur rynkowych.

W artykule wykorzystano literaturę przedmiotu oraz podstawowe miary opisu statystycznego.

2. Klastry jako innowacyjna forma rozwoju regionalnego

Jednym z pierwszych ekonomistów, który zauważył korzyści płynące z regionalnej współpracy nawiązywanej pomiędzy przedsiębiorstwami usytuowanymi w bliskim sąsiedztwie był amerykański uczyony M.E. Porter. W jednej ze swych podstawowych prac *Konkurencyjna przewaga narodów* twierdzi, że przypisanie większego znaczenia klastrów (albo inaczej gromom) w gospodarce niż raczej pojedynczym firmom pozwala na dostrzeżenie ważnych elementów istoty konkurencji i roli lokalizacji prowadzenia działalności w przewadze konkurencyjnej, a o to właśnie chodzi większości, jak nie wszystkim przedsiębiorcom na świecie. W wyniku licznych badań przeprowadzonych w dziesięciu wysoko uprzemysłowionych krajach świata przedstawił on nowatorską teorię konkurencyjności narodowej i regionalnej w oparciu o czynniki związane z położeniem geograficznym sektorów i firm. Był to zdecydowanie punkt zwrotny w badaniach nad lokalizacją. To on rozwinął grona, stworzył oryginalne połączenie poprzednich koncepcji i uczynił je środkiem do badań przewagi konkurencyjnej regionów i miast, stając się tym samym jej głównym promotorem.

Badania Portera [Porter 2001, s. 35] pokazują, że klastry dają wyraźne korzyści dla regionalnych gospodarek. Wpływają nie tylko na większą dynamikę zatrudnienia w obszarze grom, ale też na rozwój zatrudnienia w branżach powiązanych.

Klastry są zjawiskiem globalnym, tzn. nie ograniczają się do grupy krajów wysoko rozwiniętych. Według Portera klastry w krajach rozwijających się są jednak płytsze i oparte na imporcie technologii z zagranicy, obejmują mniej uczestników o słabszych więziach nieformalnych niż w krajach wysoko rozwiniętych.

M. Porter określił klastery (*cluster*) jako geograficzną koncentrację wzajemnie powiązanych przedsiębiorstw, wyspecjalizowanych dostawców oraz przedsiębiorstw z innych, powiązanych sektorów i branż oraz instytucji otoczenia gospodarczego (np. uniwersytetów, izb handlowych) [Porter 2001, s. 87].

Według definicji uznawanej przez Unię Europejską klastery to sposób organizacji systemu produkcyjnego, powodowany przez geograficzną koncentrację podmiotów gospodarczych i innych organizacji wyspecjalizowanych w tych samych obszarach działalności, rozwijających wzajemne relacje rynkowe i pozarynkowe, przyczyniających się wspólnie do rozwoju innowacji i konkurencyjności uczestników klastra

i ich obszaru działania [*European Trend Chart...*, 2003, s. 4]. Podobne określenia klastra (grono) można spotkać u innych autorów i instytucji, ale zawsze odpowiadają one podejściu M.E. Portera [Gorynia, Jankowska 2008, s. 34-35].

Liczne analizy teoretyczne wskazują, że istnienie klastrów pozytywnie wpływa na produktywność i konkurencyjność działających w nich przedsiębiorstw. Skutki funkcjonowania gron nie ograniczają się tylko do jego uczestników, ale poprzez tzw. efekt rozprzestrzeniania wpływają na otoczenie, zwiększając innowacyjność gospodarki regionalnej.

Przyczyny tworzenia się klastra są rozważane przez P.R. Krugmana (amerykańskiego ekonomistę, laureata Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii w 2008 r.). Jego zdaniem korzyści z funkcjonowania klastrów są rezultatem interakcji pomiędzy korzyściami skali, które generują rosnące przychody, kosztami transportu, „geograficznymi kosztami transakcyjnymi” (a więc kosztami transakcyjnymi ponoszonymi w związku z oddaleniem od siebie partnerów biznesowych) oraz potencjałem danego regionu. Krugman zwraca uwagę, że wspólna lokalizacja firm z danej branży rozbudowuje potencjał danego regionu, co przyciąga nowe firmy. W ten sposób wyjaśnia on mechanizm kreacji klastra. W jego ujęciu klaster może obejmować tylko jedną branżę, a więc możliwe jest jego istnienie nawet w sytuacji braku powiązań z branżami wspierającymi [Gorynia, Jankowska 2008, s. 32].

Badania realizowane przez Komisję Europejską (2008) wykazały silną korelację między istnieniem klastrów a wielkością dochodu *per capita* i innowacyjnością regionu. Korelacja ta jest tym silniejsza, im silniejsze są klasy w danym regionie. Istnienia silnego związku między przynależnością do klastra a dynamiką poziomu zatrudnienia dowodzą doświadczenia amerykańskiego regionu Madison (klaster wysokich technologii) czy francuskiego regionu Grenoble (klaster mikro- i nanotechnologii).

Pod koniec lat 90. XX wieku ok. 380 klastrów w USA tworzyło 57% miejsc pracy, osiągając 45% udziału w eksporcie [Enright, Ffowcs-Williams 2000, s. 14-15]. Aż 7 z 19 regionów, które w ramach badania European Cluster Observatory otrzymały co najmniej 25 gwiazdek (wskazujących na występowanie w ich gospodarkach silnych klastrów), należało do najbardziej innowacyjnych regionów w Europie według rankingu Regional Innovation Scoreboard. Jak wynika z najnowszych badań European Cluster Observatory, europejskie klasy zatrudniają ok. 38% zasobów pracy w 32 krajach [European Commission... 2008].

Klasy stanowią skuteczny mechanizm koncentrowania zasobów i środków oraz są jednym z najlepiej zdiagnozowanych sposobów stymulowania innowacyjności i współpracy horyzontalnej w gospodarce [*Strategia Rozwoju...* 2011, s. 80-81].

Ciągle zmieniające się otoczenie powoduje konieczność poszukiwania nowych metod zapewniających przewagę konkurencyjną. Warunkiem na przetrwanie małych przedsiębiorstw jest więc zwiększenie rozwoju przedsięwzięć innowacyjnych.

Dzięki sieci powiązań z różnymi dostawcami, producentami i instytucjami akademickimi małe i średnie przedsiębiorstwa działające w ramach klastra są w stanie

Tabela 1. Potencjalne korzyści z funkcjonowania podmiotów w klastrach

Zakres korzyści	Rodzaje korzyści
Współdziałanie gospodarcze	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koordynowanie zakupów/łączenie zakupów 2. Redukcja konkurencji w klastrze 3. Możliwość stworzenia <i>joint venture</i> z innymi regionalnymi przedsiębiorstwami 4. Dostępność do wysokiej jakości usług 5. Możliwość korzystania z umiejętności i doświadczenia partnera 6. Możliwość obniżenia kosztów produkcji 7. Uzyskanie korzyści specjalizacji i/lub zwiększonej skali produkcji 8. Wzmocnienie pozycji wobec dostawców i obniżenie przez to kosztów dostaw 9. Wzmocnienie swojej pozycji wobec odbiorców
Innowacje i technologie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostarczanie innowacji, nowych technologii 2. Dyfuzja technologii w ramach klastra 3. Ustanowienie wspólnych standardów technicznych 4. Analiza trendów rozwoju technologii 5. Łatwiejsze wprowadzanie nowych rozwiązań technicznych 6. Łączenie środków finansowych na inwestycje
Polityka władz	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lepsza współpraca z władzami lokalnymi 2. Lobbng celem rozwoju infrastruktury 3. Poprawa regulacji prawnych 4. Lobbng na rzecz dotacji publicznych 5. Lobbng na rzecz pozyskania funduszy UE 6. Lobbng rządu na rzecz finansowania inicjatyw klastrowych
Ekspansja klastra	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kreowanie marki regionu 2. Powstawanie spółek w ramach firm klastra 3. Możliwość wspólnej promocji produktów firm klastra 4. Łatwiejsze wprowadzanie produktów na rynek krajowy i międzynarodowy 5. Promowanie eksportu firm klastra 6. Promowanie ekspansji firm klastra na rynek krajowy 7. Prezentacja firm klastra na wystawach i targach 8. Prowadzenie badań potencjalnych rynków eksportowych 9. Napływ nowych firm kooperacyjnych i specjalistów doregionu 10. Napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich do regionu
Badania i tworzenie sieci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwijanie sieci międzyludzkich 2. Rozwijanie sieci między firmami 3. Poprawa świadomości firm w zakresie udziału w klastrze 4. Przedstawianie raportów na temat klastra 5. Badania i analizy klastra
Współdziałanie z instytucjami	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostęp do ośrodków badawczych 2. Lepsza współpraca z konsultantami, ekspertami 3. Dostęp do informacji o rozwoju rynku 4. Dostęp do usług oferowanych przez centra technologii 5. Dostarczanie wsparcia z zakresu prowadzenia firmy 6. Dostęp do ośrodków badawczych 7. Lepsza współpraca z konsultantami, ekspertami 8. Dostęp do informacji o rozwoju rynku 9. Dostęp do usług oferowanych przez centra technologii
Edukacja i szkolenia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostęp do specjalistycznych szkoleń z zakresu technologii 2. Dostęp do szkoleń z zakresu zarządzania 3. Dostęp do wysoko wykwalifikowanego personelu 4. Dostosowanie systemu edukacji do potrzeb firm klastra

Źródło: [Pławgo, Klimczuk 2009, s. 377-378].

osiągnąć więcej niż prowadząc działalność indywidualnie (tab. 1). Przedsiębiorstwa, dzięki wspólnej polityce zaopatrzenia i promocji, mają większą siłę przetargową wobec dostawców i odbiorców. Izolacja podmiotów gospodarczych może powodować niedobór środków na finansowanie przedsięwzięć i ograniczony wpływ firm na rynek. Połączenie przedsiębiorstw w klustry zapewnia sukces i pozwala konkurować nawet z wielkimi firmami. Umożliwia to pozyskiwanie nowych umiejętności i nawiązywanie współpracy z nowymi klientami – nie tylko krajowymi, ale i zagranicznymi.

Współpraca podmiotów gospodarczych sprzyja specjalizacji klastrów, a to pozwala na podnoszenie jakości produktów przy jednoczesnej obniżce kosztów wytwarzania. Tym samym firmy stają się bardziej konkurencyjne cenowo.

Tworzenie inicjatyw klastrowych pozwala na łączenie zasobów finansowych na wspólne inwestycje i wprowadzenie nowych technologii produkcyjnych. Wspólna polityka marketingowa powoduje, że przedsiębiorstwa są silne i zdolne do ostrej walki rynkowej. Najistotniejszym czynnikiem przemawiającym za powstaniem klastrów jest innowacyjność i dyfuzja wiedzy. Połączony kapitał podmiotów pozwala na przeznaczanie większych środków finansowych na B+R oraz na stałą współpracę z ośrodkami naukowo-badawczymi. Wymienione korzyści przyczyniają się do wzrostu konkurencyjności firm zrzeszonych w ramach klastrów.

Jak wskazuje R.M. Kanter, powiązania występujące w klastrze między jego poszczególnymi elementami wpływają na pojawianie się mechanizmów, które mogą napędzać tworzenie nowych idei, innowacji oraz ułatwić przepływ informacji z firmy do firmy. Dynamika klastrów promuje dany region jako innowacyjny, a występujące w ich ramach sieci są narzędziem napędzającym i rozprzestrzeniającym informacje i dobre praktyki na obszarze całego skupiska firm [Kanter 1995].

3. Diagnoza konkurencyjności firm w województwie lubelskim

Gospodarka konkurencyjna to gospodarka, która na tle innych cechuje się wysoką produktywnością czynników wytwórczych (pracy, kapitału) oraz relatywnie wysokim zatrudnieniem. Konkurencyjność przejawia się także w zdolności do tworzenia nowoczesnych, bardziej efektywnych struktur gospodarczych.

Charakter regionalnej gospodarki determinują perspektywy rozwoju regionalnego, a nie ulega wątpliwości, że te znacznie różnią się w poszczególnych regionach kraju.

Województwo lubelskie jest jednym z regionów o najniższym wskaźniku PKB na 1 mieszkańca. Jak podaje Instytut Badań Strukturalnych produkt wytwarzany na jednego mieszkańca (PKB *per capita*) w 2008 r. kształtował się na poziomie zaledwie 69,4% średniej krajowej. Jednocześnie na przestrzeni ostatnich lat przeciętne tempo wzrostu było jednym z najniższych w Polsce, co oznacza, że województwo lubelskie oddalało się pod względem dobrobytu od pozostałych regionów. Na przestrzeni lat 1996-2008 średnia stopa wzrostu realnego PKB *per capita* osiagnęła na Lubelsz-

czyżnie wartość 3,81% przy średniej dla kraju 4,77%. Wolniejsze przeciętne tempo wzrostu zanotowało jedynie województwo opolskie.

W 2010 r. PKB na 1 mieszkańca w województwie lubelskim wynosił 3,9% i był o 32,84% niższy od średniej krajowej. Wprawdzie spośród wszystkich województw „ściany wschodniej” lubelskie wypada pod tym względem najlepiej, wciąż jednak daleko mu do krajowego lidera, jakim jest – niezmiennie – województwo mazowieckie (21,5%) [*Klasyfikacja w województwie...* 2011].

W grupie 65 regionów Unii Europejskiej poziomu NUTS 2, w których odnotowano wartość produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca (wyrażoną we wspólnej umownej walucie – PPS) poniżej 75% średniej UE, znalazło się 15 polskich województw, a tylko PKB na 1 mieszkańca województwa mazowieckiego przekroczył tę granicę, osiągając poziom 97% średniej UE. Cztery polskie województwa – lubelskie, podkarpackie, podlaskie i warmińsko-mazurskie – zajmowały pozycje na końcu listy regionów o najniższym poziomie PKB na 1 mieszkańca w Unii Europejskiej (do 45% średniej UE) [*Produkt Krajowy Brutto...*, s. 4].

Lubelskie jest regionem silnie powiązaniem z rolnictwem. W województwie zatrudnionych jest łącznie 759,5 tys. osób, z czego co trzecia pracuje w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie (41,4%). Jest to największy odsetek w odniesieniu do wszystkich województw w Polsce. W przemyśle zatrudnionych jest 13,7% ludności województwa, co daje 16 miejsce wśród regionów polskich, a w usługach 44,9% (15 miejsce wśród województw).

W 2010 r. ponad połowa mieszkańców województwa mieszkała na wsi (53,4%), podczas gdy w całym kraju w tym samym roku odsetek ludności wiejskiej nie przekroczył nawet poziomu 40%.

Według wskaźnika HDI (*Human Development Index* – wskaźnik rozwoju lokalnego liczony na podstawie powiatowych danych dotyczących zamożności ludzi, poziomu edukacji i ochrony zdrowia) najlepiej żyje się w dużych miejscowościach, gdzie rozwój gospodarczy jest najwyższy. Największą wartość wskaźnika osiąga województwo mazowieckie, a przede wszystkim miasto Warszawa (87,63 pkt). Na Lubelszczyźnie najwyższy wskaźnik HDI ma miasto Lublin (64,57 pkt), a najniższy w województwie powiat chełmski 20,46 pkt [*Jak żyje się...* 2013].

Rola Polski Wschodniej w całości obrotów handlu zagranicznego pozostaje relatywnie niewielka. Przypada na nią 9% polskiego eksportu (podczas gdy skupia on 21% ludności oraz wytwarza 15% PKB) [Komornicki, Szejgiec 2011]. W ujęciu regionalnym i lokalnym sytuacja jest wyraźnie zróżnicowana. Największy przyrost eksportu nastąpił w województwach świętokrzyskim i podkarpackim, a najniższy w województwie podlaskim. Lubelszczyzna, mimo niewielkiego wzrostu, osiągnęła przyrost poniżej średniej dla Polski i makroregionu.

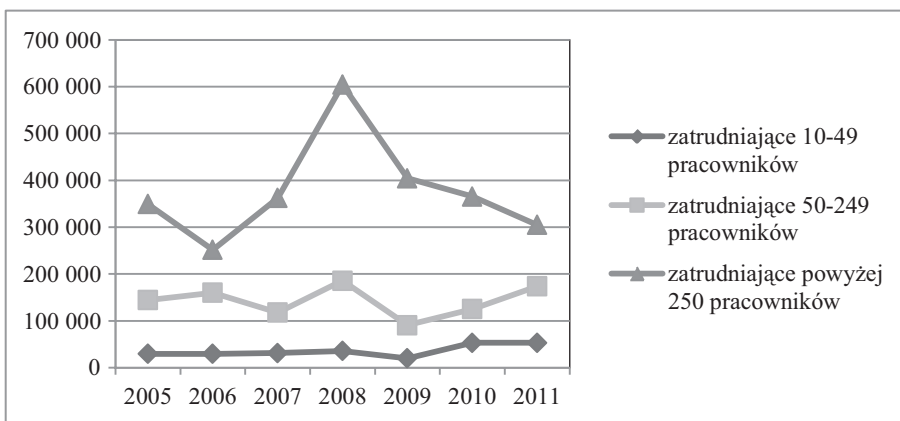
Handel zagraniczny w województwie lubelskim stopniowo zmienia kierunki wymiany na zachodnioeuropejskie, gdzie największym partnerem są Niemcy. Duże znaczenie nadal utrzymuje wymiana z Ukrainą. W strukturze eksportu coraz większą rolę odgrywa przemysł spożywczy i chemiczny. Ważnym ośrodkiem eksportu są

Puławy (zakłady azotowe), Biłgoraj (produkcja mebli) oraz Lublin (ośrodek importowo-redystrybucyjny).

Dużą szansą na zwiększenie eksportu jest pełniejsze wykorzystanie potencjału gospodarczego regionu, przede wszystkim przemysłu spożywczego (Lubelski Klastr Branży Spożywczej) i meblarskiego (Klastr Lubelskie Drewno).

Oprócz utrzymania wysokiego tempa wzrostu, dla regionów ważna jest poprawa konkurencyjności, pozwalająca na poprawę poziomu życia mieszkańców. Konkurencyjność rozumiana jest najczęściej jako „zdolność do konkutowania (osiągania i utrzymywania przewag konkurencyjnych) oraz długookresowego, efektywnego wzrostu, a w konsekwencji zdolność do rozwoju oraz budowania bogactwa i dobrobytu” [Sytuacja społeczno-gospodarcza... 2010].

Żyjemy w dobie gospodarki opartej na wiedzy, dlatego konkurencyjność wiąże się coraz silniej z innowacyjnością. Województwo lubelskie plasuje się w tej dziedzinie wśród jednych z najsłabszych w Polsce. Nakłady na innowacje w województwie wynoszą zaledwie 5,7% w przypadku średnich firm i tylko 0,8% w przypadku małych przedsiębiorstw. Małe podmioty w ograniczonym stopniu korzystają z zewnętrznych źródeł finansowania innowacji, a wewnętrzne źródła są często zbyt małe, aby wprowadzać innowacje.

Rys. 1. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych w województwie lubelskim w latach 2005-2011 w % według liczby zatrudnionych pracowników

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

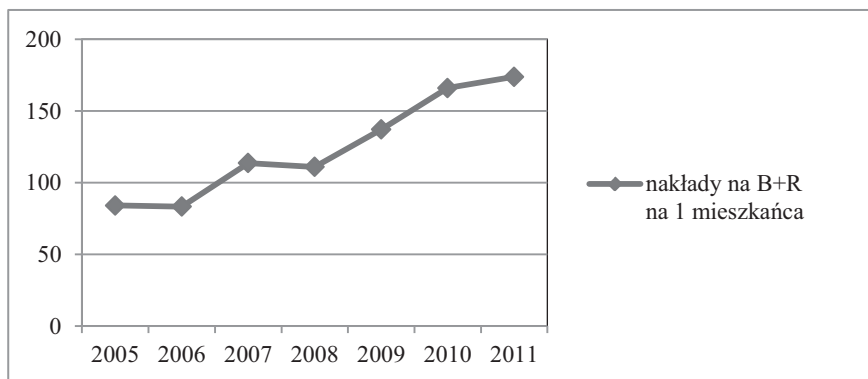
Najwyższe nakłady na działalność innowacyjną ponoszą przedsiębiorstwa duże, zatrudniające powyżej 250 pracowników, choć wysokość tych nakładów od 2008 r. gwałtownie spada (rys. 1). Wzrasta od 2009 r. wartość nakładów innowacyjnych w firmach zatrudniających 50-249 pracowników (wzrost w 2011 r. w porównaniu do 2009 r. o 91%, a w stosunku do 2005 r. o 20%). Przedsiębiorstwa małe, zatrud-

nijące od 10 do 49 pracowników, przeznaczają najniższe nakłady na działalność innowacyjną.

Potwierdza to, że im większe przedsiębiorstwo, tym więcej środków finansowych przeznacza na inwestycje i staje się bardziej konkurencyjne w porównaniu z mniejszymi firmami. Duże przedsiębiorstwa posiadają większy kapitał, umożliwiający im wprowadzanie innowacji dzięki zatrudnieniu wykształconej i profesjonalnej kadry.

Duże przedsiębiorstwa co do zasady funkcjonują na bardziej wymagających rynkach, na których obecna jest konkurencja ze strony silnych, dużych firm zagranicznych. Konkurencja ta stymuluje bowiem zachowania innowacyjne dużych lubelskich firm. Z kolei małe i średnie firmy charakteryzują się mniejszym zakresem działalności opartym na mniejszej liczbie produktów niż ich więksi konkurenci. Dlatego ich przestrzeń dla innowacji jest stosunkowo mniejsza.

W strukturze wartości produkcji sprzedanej dominują produkty o niskim zaawansowaniu technicznym, przy śladowych udziałach wysokiej techniki. Nakłady na działalność B+R, mimo że od 2005 r. wzrastają, wynoszą 0,48% PKB, co klasyfikuje województwo na 6 miejscu w Polsce, a udział biznesu w finansowaniu B+R wynosi 5,8% (15 miejsce w kraju), co należy uznać za niekorzystne wobec znaczenia działalności badawczej dla poziomu innowacyjności regionu.

Rys. 2. Nakłady na B+R na 1 mieszkańca w województwie lubelskim w latach 2005-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Z badań Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (2008) wynika, że Lubelszczyzna zajmuje 14 lokatę w rankingu konkurencyjności województw. Przyczyniają się do tego niska produktywność siły roboczej, niska wartość inwestycji zagranicznych, niski poziom przedsiębiorczości (liczba przedsiębiorstw z sektora MSP do liczby mieszkańców) oraz słaba dostępność komunikacyjna regionu.

Województwo lubelskie, w porównaniu z innymi regionami kraju, cechuje się małą liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (tab. 2). W 2011 r. na

10 tys. ludności przypadało 746 podmiotów gospodarczych, co klasyfikowało województwo na 15 miejscu w kraju. Mniejszą liczbę przedsiębiorstw w stosunku do liczby ludności miało jedynie województwo podkarpackie. Dynamika rejestrowanych nowych firm w ostatnich latach była dodatnia – wynosiła w 2011 r. 67 podmiotów na 10 tys. ludności i w rankingu województw klasyfikowała Lubelszczyznę na 15 miejscu, co świadczy o niskiej aktywności oraz niewielkiej skłonności do podejmowania ryzyka.

Tabela 2. Jednostki nowo zarejestrowane i wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności według województw w 2011 r.

Jednostka terytorialna	Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności
Mazowieckie	109	1277
Zachodniopomorskie	109	1246
Pomorskie	109	1131
Dolnośląskie	103	1123
Wielkopolskie	98	1090
Lubuskie	98	1021
Małopolskie	91	991
Kujawsko-pomorskie	87	879
Łódzkie	83	902
Śląskie	80	958
Warmińsko-mazurskie	77	807
Podlaskie	74	764
Świętokrzyskie	69	829
Opolskie	68	962
Lubelskie	67	746
Podkarpackie	65	710

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Ze względu na wielkość przedsiębiorstw w województwie lubelskim największy i najistotniejszy udział stanowią małe i średnie przedsiębiorstwa. Świadczy to o dużym rozdrobnieniu przedsiębiorstw i w konsekwencji o ich mniejszej sile ekonomicznej (tab. 3).

Przedstawione dane dotyczące sytuacji gospodarczej w województwie lubelskim pokazują ograniczone możliwości wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw. W obecnej sytuacji jednym z najważniejszych czynników determinujących konkurencyjność przedsiębiorstw jest ich innowacyjność, która w dużej mierze powiązana

Tabela 3. Struktura przedsiębiorstw pod względem zatrudnionych pracowników w województwie lubelskim i w Polsce w 2011 r.

Jednostka terytorialna	Przedsiębiorstwa zatrudniające			
	0-9 pracowników	10-49 pracowników	50-249 pracowników	powyżej 250 pracowników
Województwo lubelskie	95,16%	4,03%	0,72%	0,09%
Polska	94,96%	4,16%	0,76%	0,12%

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

jest z wydatkami na działalność badawczo-rozwojową. Badania stanowią podstawę budowania innowacyjności podmiotów gospodarczych, a w konsekwencji wpływają na rozwój społeczno-gospodarczy regionu.

Na obszarze województwa są dziedziny, w których skuteczne interwencje poprawiłyby stan gospodarki regionalnej. Na pierwszym miejscu jest tu niska konkurencyjność firm, przejawiająca się poprzez prowadzenie przedsiębiorstwa w ramach indywidualnej działalności gospodarczej oraz niewielki udział firm, które prowadzą wymianę z zagranicą. Na niskim poziomie są też możliwości inwestowania, stosunkowo niewielki udział firm zaangażowanych w przedsięwzięcia innowacyjne oraz ograniczenie nakładów na B+R w okresie zagrożenia kryzysem.

4. Znaczenie struktur klastrowych dla rozwoju województwa lubelskiego

W ostatnich latach zauważalny jest dynamiczny wzrost konkurencyjności polskich przedsiębiorstw. Coraz więcej przedsiębiorstw nie tylko osiąga korzyści ekonomiczne na rynkach lokalnych, ale także sukcesywnie zwiększa zakres swoich oddziaływań na rynkach zagranicznych. Utrzymanie tej pozytywnej tendencji wymaga jednak od firm nieustannych zmian dotyczących nowych produktów oraz nowych, innowacyjnych rozwiązań. Ważnym elementem konkurencyjności jest m.in. współpraca przedsiębiorstw w ramach klastrów.

W Polsce Wschodniej województwo lubelskie jest jednym z liderów w realizacji idei klasteringu. Większość działających tu firm to mikroprzedsiębiorstwa świadczące usługi na lokalnym rynku i mocno ze sobą powiązane – stąd tak duża liczba mniej lub bardziej formalnych klastrów.

W związku z rolniczym charakterem tego terenu powstające klastry związane są przede wszystkim z sektorem rolniczym. Do końca 2011 r. na terenie województwa lubelskiego odnotowano powstanie 16 inicjatyw klastrowych. Większość jest zlokalizowana w Lublinie, w dalszej kolejności w Świdniku i Nałęczowie.

Do najbardziej znanych klastrów w województwie lubelskim należą: Lubelski Klaster Lotniczy, Lubelski Klaster Ekoenergetyczny, Lubelskie Drewno, Dolina Ekologicznej Żywności (rys. 3).

Rys. 3. Inicjatywy klastrowe w województwie lubelskim

Źródło: [Klasy w województwie lubelskim... 2011, s. 8].

Czynnikami rozwoju Lubelszczyzny są klasy, które wpływają nie tylko na rozwój firm, ale i całego regionu. Pozwalają one wykorzystać potencjał rozwoju i przyciągnąć zewnętrznych inwestorów. Obecnie wszystkie przedsiębiorstwa znajdują się pod silną presją innowacji, często jednocześnie w wielu dziedzinach. Skuteczność przedsiębiorców w tym zakresie zależy w dużej mierze od ich kompetencji, umiejętności zarządzania oraz przyjętych strategii. Według Portera klasa jest doskonałą formą dzielenia się wiedzą i wzajemnego uczenia się, korzystającą z transferu wiedzy z różnych dziedzin [Piasny 2008, s. 50].

Lubelszczyzna jest regionem silnie powiązaniem z rolnictwem. Co trzecia zatrudniona osoba pracuje w rolnictwie, leśnictwie i łowiectwie. Nic więc dziwnego, że struktura branżowa lubelskich inicjatyw klastrowych wykazuje wyraźnie rolniczy charakter. Region ten powinien więc wykorzystać swój potencjał rolniczy do rozwoju w tym właśnie kierunku.

Polityka regionalna powinna dotyczyć zwiększenia konkurencyjności MŚP, rozwoju innowacyjności firm, a w rezultacie poprawy ich efektywności i produk-

tywności. W województwie lubelskim, gdzie udział MŚP jest wyższy niż w kraju, a poziom rozwoju gospodarczego regionu jednym z najniższych w Polsce, tylko współpraca małych firm może zwiększyć konkurencyjność tego regionu i poprawić jego sytuację gospodarczą. Wdrażanie polityki skoncentrowanej na klastrach może w efekcie prowadzić do wytworzenia innowacyjnych gron mających bezpośredni wpływ na kondycję ekonomiczną województwa.

Korzyści w postaci generowania większej produktywności, innowacyjności i konkurencyjności powodują, że władze lokalne i regionalne wykazują duże zainteresowanie obecnością klastrów [Mikołajczyk, Kurczewska, Fila 2009, s. 24]. Pożądanym więc etapem rozwoju inicjatyw z punktu widzenia rozwoju regionu winna być realizacja projektów inwestycyjnych, które będą wywoływać wzrost skali produkcji przedsiębiorstw, wzrost zatrudnienia, poprawę jakości i wzrost konkurencyjności firm. Wówczas będzie można mówić o faktycznej roli struktur klastrowych jako skutecznego instrumentu rozwoju regionu, siły napędowej regionalnej gospodarki, a więc jako o wewnętrznym potencjale rozwoju. W aktualnych uwarunkowaniach jednak potrzebni są obdarzeni autorytetem liderzy zachęcający do współpracy. Tymi liderami powinny być samorządy.

Polityka władz samorządowych wobec klastrów powinna się skupiać na funkcji wspierającej. Jednym z priorytetów powinno się stać usuwanie przeszkód na drodze do rozwoju i do podnoszenia poziomu istniejących oraz pojawiających się gron [Porter 2001, s. 247]. Zadaniem władz jest również wspieranie bazy ekonomicznej regionu i jej specjalizacji, podniesienie efektywności i tworzenie nowoczesnego otoczenia biznesu, wspieranie i poszukiwanie firm, które mogą być szczególnie korzystne dla dalszego rozwoju regionu [Grosse 2003, s. 74].

Rynek województwa lubelskiego potrzebuje inicjatyw klastrowych. Powstawanie klastrów jest szczególnie ważne dla rozwoju lokalnych rynków, na których działają małe i średnie przedsiębiorstwa. Klastry pozwalają na łączenie się przedsiębiorstw w celu realizacji większych przedsięwzięć i zwiększają konkurencyjność firm [Kudłacz 1999]. Nadwyżki wypracowane przez klastr mogą być natychmiast inwestowane bez pośrednictwa banków. Klastry sprzyjają powstawaniu nowych przedsiębiorstw, dzięki czemu istnieją realne szanse na obniżenie poziomu bezrobocia w województwie lubelskim. Klastry mają możliwość przeznaczania większych środków finansowych na B+R niż małe firmy, dzięki czemu zapewniają sobie stabilną pozycję na rynku.

5. Zakończenie

Podmioty gospodarcze na Lubelszczyźnie charakteryzują się niską konkurencyjnością i innowacyjnością. Wysokie bezrobocie i mała aktywność przedsiębiorcza firm powodują, że rejon ten należy do jednych z najniższym PKB przypadającym na 1 mieszkańca. Władze lokalne, poszukując sposobów na poprawę sytuacji gospodarczej i społecznej Lubelszczyzny, powinny wspomagać powstawanie klastrów, któ-

re wzmocnią konkurencyjnie ten region. Doświadczenia rozwiniętych regionów na świecie pokazują, że powstawaniu klastrów towarzyszy wysoki wzrost gospodarczy danego regionu i podnoszenie regionalnej konkurencyjności.

Pojedynczo małe przedsiębiorstwa Lubelszczyzny nie są w stanie konkurować na rynkach lokalnych i krajowych. Wysokie koszty produkcji, brak działań marketingowych i brak wykwalifikowanej kadry powodują, że firmy nie są w stanie utrzymać się na rynku. Jediną możliwością są klustry, które pozwalają małym firmom zwiększyć skalę działalności i poprawić wyniki finansowe przedsiębiorstw.

Dzięki wymianie wiedzy wśród firm należących do klastrów powstaje wiele nowych produktów, koncepcji i pomysłów. Powstające grona mają istotne znaczenie społeczne. Większe przychody przedsiębiorstw skupionych w klastrach zachęcają innych przedsiębiorców do tworzenia nowych firm, a to sprzyja zmniejszeniu bezrobocia i zmniejszeniu emigracji zarobkowej wykwalifikowanych pracowników.

Głównym celem strategii jest stworzenie takiego środowiska, które będzie zachęcać zewnętrznych inwestorów – zarówno krajowych, jak i zagranicznych, wysokokwalifikowanych pracowników, studentów, sprzyjać będzie istniejącym już na rynku podmiotom gospodarczym, a więc łącznie będzie stymulować przedsiębiorczość lokalną. Polityka lokalna powinna zmierzać do stwarzania warunków do rozwoju inwestycji, przystosowania szkół do potrzeb lokalnego rynku i stwarzania specjalnych programów wspierających rozwój małych i średnich przedsiębiorstw oraz swoimi działaniami przyczyniać się do rozwoju regionalnego [Szultka, Brodzicki, Wojnicka 2004, s. 11].

Istnieje możliwość osiągnięcia takiego rezultatu przy rozsądnej polityce rozwojowej, wykorzystującej posiadane atuty regionu oraz dzięki wsparciu unijnych funduszy, przede wszystkim w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego i Programu Rozwoju Polski Wschodniej.

Łączenie się przedsiębiorstw w klustry prowadzi do zwiększenia wydajności firm w nich zrzeszonych, stymuluje przepływ wiedzy i generuje innowacyjność, a to podnosi renomę regionu. Kluster prowadzi do wzrostu dostępności specjalistycznych usług okołobiznesowych, inwestycji w infrastrukturę, zwiększenia dochodów ludności, wzrostu eksportu i zysku firm, a w efekcie do szybszego wzrostu gospodarczego [Szultka, Brodzicki, Wojnicka 2004, s. 34].

Klustry są jednym z czynników mających wpływ na rozwój słabo rozwiniętych regionów, w których dominują mikroprzedsiębiorstwa borykające się z problemem kapitału inwestycyjnego, a takim obszarem jest Lubelszczyzna. Rozwój działalności rolniczej i przemysłowej oraz trafione inicjatywy klastrowe mogą przybliżyć województwo lubelskie pod względem rozwoju gospodarczego do pozostałych regionów w Polsce.

Literatura

- Bojar E., Bojar M., Żminda T., *The clusters as a factor attracting foreign direct investments in less developed regions*, "Romanian Journal of Regional Science" 2008, vol. 2, no. 1.
- Bukowski M. (red.), *Lubelszczyzna 2020. Rozwój, ale w jakim kierunku?*, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa 2011.
- Enright M.J., Ffowcs-Williams I., *Local partnership, clusters and SME globalisation*, materiały konferencji: *Enhancing the competitiveness of SMEs in the global economy: strategies and policies*, Bologna 2000.
- European Commission, *Innovation Clusters in Europe. A Statistical Analysis and Overview of Current Policy Support, DG Enterprise and Industry*, Brussels 2008.
- European Trend Chart on Innovation, Thematic Report Cluster Policies*, Covering period up to March 2003, European Commission Enterprise Directorate General.
- Gorynia M., Jankowska B., *Klasy a międzynarodowa konkurencyjność i internacjonalizacja przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa 2008.
- Grosse T.G., *Zmierzch decentralizacji w Polsce? Polityka rozwoju w województwach w kontekście Unii Europejskiej*, Instytut Spraw Publicznych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Jak żyje się w Polsce? Zależy gdzie spytać*, „Gazeta Wyborcza”, 25 marca 2013.
- Kanter R.M., *World Class*, Simon & Schuster, New York 1995.
- Klasy w województwie lubelskim*, PARP, Warszawa 2011.
- Komornicki T., Szejgiec B., *Handel zagraniczny. Znaczenie dla Polski Wschodniej*, ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2011.
- Kudłacz T., *Programowanie rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
- Mikołajczyk B., Kurczewska A., Fila J., *Klasy na świecie. Studia przypadków*, Difin, Warszawa 2009.
- Piasny B., *Klaster jako forma kreowania warunków rozwoju przedsiębiorstw regionu w gospodarce opartej na wiedzy*, [w:] *Polska Wschodnia – zarządzanie rozwojem*, red. B. Pławgo, Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. Stanisława Staszica w Białymstoku, Białystok 2008.
- Pławgo B., Klimczuk M., *Wpływ inicjatyw klastrowych na innowacyjność regionu*, [w:] A. Nowakowska (red.), *Innowacyjność regionów w gospodarce opartej na wiedzy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009.
- Porter M.E., *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001.
- Produkt Krajowy Brutto – Rachunki Regionalne 2010*, GUS, Urząd Statystyczny w Katowicach.
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2011-2020*, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2011.
- Sytuacja społeczno-gospodarcza województwa lubelskiego 1999-2009*, Instytut Badań Strukturalnych 2010.
- Szlachta J., *Główne problemy polityki rozwoju regionalnego Polski na przełomie XX i XXI wieku*, [w:] *Strategiczne wyzwanie dla polityki rozwoju regionalnego Polski*, Wydawnictwo Friedrich Ebert Stiftung, Warszawa 1996.
- Szutka T., Brodzicki T., Wojnicka E., *Klasy. Innowacyjne wyzwanie dla Polski*, IBnGR, Gdańsk 2004.

CLUSTERS AS LOCAL POLICY OF STIMULATING ENTERPRISE BASED ON LUBELSKIE VOIVODESHIP

Summary: Clusters are not meant to be a way of solving single enterprises problems but rather to be a mechanism of activation of the whole regions. They enable to create cooperation and business relationships which exceed far above local possibilities. Thanks to a connection between all sorts of suppliers, manufacturers and academic institutions, small and medium businesses working as part of a cluster are able to achieve more than by running their businesses individually. Enterprises, through joint procurement and promotion policies, have greater bargaining power with suppliers and customers. The aim of this article is the diagnosis of economic and business situation of Lubelskie Voivodeship and pointing that one way to improve this situation is local authorities support of cluster initiatives.

Keywords: innovation, enterprises, competitiveness, cluster, social-economical evolution.